

ISSN: 2181-9416

ЮРИСТ АХБОРОТНОМАСИ

ВЕСТНИК ЮРИСТА * LAWYER HERALD

ҲУҚУҚИЙ, ИЖТИМОИЙ, ИЛМИЙ-АМАЛИЙ ЖУРНАЛ

CYBERLENINKA

НАУЧНАЯ ЭЛЕКТРОННАЯ
БИБЛИОТЕКА
LIBRARY.RU

ISSN 2181-9416
Doi Journal 10.26739/2181-9416

ЮРИСТ АХБОРОТНОМАСИ

4 СОН, 4 ЖИЛД

ВЕСТНИК ЮРИСТА

НОМЕР 4, ВЫПУСК 4

LAWYER HERALD

VOLUME 4, ISSUE 4

TOSHKENT-2024

Мундарижа

МЕҲНАТ ҲУҚУҚИ. ИЖТИМОЙ ТАЪМИНОТ ҲУҚУҚИ

1. RAXIMBERGANOVA Bonu Davlatnazarovna

MUDDATLI MEHNAT SHARTNOMASI BANDLIKNING NOTIPIK SHAKLI SIFATIDA..... 8

СУД ҲОКИМИЯТИ. ПРОКУРОР НАЗОРАТИ.

ҲУҚУҚНИ МУҲОҲАЗА ҚИЛИШ ФАОЛИЯТИНИ ТАШКИЛ ЭТИШ

2. АБДУОЛИМОВ Уринбой Худобердиевич

ЎЗБЕКИСТОН ВА ТУРКИЯ ПРОКУРАТУРА ОРГАНЛАРИ

РИВОЖЛАНИШИНИНГ РЕТРОСПЕКТИВ ТАҲЛИЛИ..... 15

ЖИНОЯТ ҲУҚУҚИ, ҲУҚУҚБУЗАРЛИКЛАРНИНГ ОЛДИНИ ОЛИШ. КРИМИНОЛОГИЯ. ЖИНОЯТ-ИЖРОИЯ ҲУҚУҚИ

3. АБДУРАСУЛОВА Кумриниса Раимкуловна

КРИМИНОЛОГИЧЕСКАЯ ХАРАКТЕРИСТИКА И ПРОФИЛАКТИКА ПРЕСТУПНОСТИ
НЕСОВЕРШЕННОЛЕТНИХ..... 22

4. ТЎРАБАЕВА Зиёда Якубовна

ВОЯГА ЕТМАГАНЛАРНИ ЖАЗОНИ ЎТАШДАН МУДДАТИДАН ИЛГАРИ ШАРТЛИ
РАВИШДА ОЗОД ҚИЛИШ..... 32

5. ХАЙДАРОВ Шухратжон Джумаевич

КАСБ ЮЗАСИДАН ЎЗ ВАЗИФАЛАРИНИ ЛОЗИМ ДАРАЖАДА БАЖАРМАСЛИК
ЖИНОЯТИНИНГ СУБЪЕКТИ..... 44

6. КАРАКЕТОВА Дилноза Юлдашевна

БЕЗОРИЛИК ЖИНОЯТИ ОБЪЕКТИВ ТОМОНИ БЕЛГИЛАРИНИНГ ЎЗИГА ХОС
ХУСУСИЯТЛАРИ: ТАҲЛИЛ ВА ТАКЛИФ..... 52

7. TOSHEVA Maftuna Anvar qizi

QO'SHMACHILIK QILISH YOKI FONISHAXONA SAQLASH JINOYATINING
JINOYAT-HUQUQIY JIHATLARI..... 62

ЖИНОЯТ ПРОЦЕССИ. КРИМИНАЛИСТИКА, ТЕЗКОР-ҚИДИРУВ ҲУҚУҚ ВА СУД ЭКСПЕРТИЗАСИ

8. ИМОМНАЗАРОВ Алишер Хасанович

ЖИНОЯТ ПРОЦЕССИДА КЎЗДАН КЕЧИРИШ: ЎЗБЕКИСТОН ВА ХОРИЖИЙ
МАМЛАКАТЛАР ҚОНУНЧИЛИГИ ҚИЁСИЙ-ҲУҚУҚИЙ ТАҲЛИЛИ..... 69

ХАЛҚАРО ҲУҚУҚ ВА ИНСОН ҲУҚУҚЛАРИ

9. РАСУЛОВ Журабек Абдусамиевич

ХАЛҚАРО МИГРАЦИЯ ҲУҚУҚИНИНГ ШАРТНОМАВИЙ МАНБАЛАРИ..... 79

10. АЗХОДЖАЕВА Роза Алтыновна

МЕЖДУНАРОДНО-ПРАВОВОЕ РЕГУЛИРОВАНИЕ ВОПРОСОВ БЕЗОПАСНОСТИ ГЕННО-
МОДИФИЦИРОВАННЫХ ПРОДУКТОВ И ИХ ВЛИЯНИЕ НА ЗДОРОВЬЕ ДЕТЕЙ..... 85

11. ХУДАЙБЕРДИЕВА Шоҳиста Акмал қизи ЎЗБЕКИСТОН ВА ТУРКИЯ ЎРТАСИДАГИ ҲАМКОРЛИКНИ ТАРТИБГА СОЛУВЧИ СИЁСИЙ СОҲАГА ОИД ХАЛҚАРО ШАРТНОМАЛАРНИНГ ЎЗИГА ХОС ХУСУСИЯТЛАРИ.....	92
12. РАХМОНКУЛОВА Нилуфар Ходжи-Акбаровна ЗАЩИТА ПРАВ ЖЕНЩИН: ОНЛАЙН ПЛАТФОРМЫ.....	99
13. ЕСЕМУРАТОВ Алишер Избасарович МИГРАНТЛАР ҲУҚУҚЛАРИНИ ҲИМОЯ ҚИЛИШНИНГ ЗАМОНАВИЙ КОНЦЕПЦИЯЛАРИ	108
14. ABDULLAYEVA Dilfuza МЕННАТ MUNOSABATLARIDA KAMSITISHGA YO'L QO'YMASLIK: XALQARO MENNAT STANDARTLARI VA MILLIY QONUNCHILIK.....	117
15. ТУРСУНОВ Ойбек РОЛЬ ЕВРОПЕЙСКОЙ ЭКОНОМИЧЕСКОЙ КОМИССИИ В СФЕРЕ ИСПОЛЬЗОВАНИЯ И ОХРАНЫ ТРАНСГРАНИЧНЫХ ВОДОТОКОВ.....	123

ҲУҚУҚИЙ АМАЛИЁТ ВА ХОРИЖИЙ ТАЖРИБА

16. UMARXANOVA Dildora Sharipxanovna AYOLLARNING ODIL SUDLOVGA ERISHISH DARAJASINI OSHIRISH: YEVROPA ITTIFOQI MAMLAKATLARI TAJRIBASI VA MILLIY AMALIYOT	128
17. YULDOSHBEKOV Avazbek Alisher o'g'li SOLIQ MASLANATCHILARI KASBIY JAVOBGARLIGINING O'ZIGA XOS XUSUSIYATLARI.....	136
18. МЕЛИЕВ Худоёр КОРРУПЦИЯВИЙ ЖИНОЯТЧИЛИККА ИМКОН БЕРГАН ШАРТ-ШАРОИТЛАР.....	144

ЮРИСТ АХБОРОТНОМАСИ ВЕСТНИК ЮРИСТА LAWYER HERALD

ҲУҚУҚИЙ АМАЛИЁТ ВА ХОРИЖИЙ ТАЖРИБА

UMARXANOVA Dildora Sharipxanovna

Toshkent davlat yuridik universiteti
Xalqaro huquq va qiyosiy huquqshunoslik fakulteti dekani,
yuridik fanlar doktori, professor
E-mail: dildora080@gmail.com

AYOLLARNING ODIL SUDLOVGA ERISHISH DARAJASINI OSHIRISH: YEVROPA ITTIFOQI MAMLAKATLARI TAJRIBASI VA MILLIY AMALIYOT¹

For citation (иктибос келтириш учун, для цитирования): UMARXANOVA D.Sh
Ayollarning odil sudlovga erishish darajasini oshirish: yevropa ittifoqi mamlakatlari tajribasi
va milliy amaliyot // Юрист ахборотномаси – Вестник юриста – Lawyer herald. № 4 (2024)
B. 128-135.

 4 (2024) DOI <http://dx.doi.org/10.26739/2181-9416-2024-4-16>

ANNOTATSIYA

Ushbu maqola O'zbekistonda ayollarning adolatga erishish huquqini ta'minlash uchun Yevropa Ittifoqi mamlakatlarining tajribasiga asoslangan strategiyalarni ko'rib chiqadi. Maqola ayollarning adolatga erishishidagi to'siqlar, shu jumladan huquqiy, ijtimoiy-iqtisodiy va madaniy to'siqlarni o'rganib chiqadi. Yevropa Ittifoqi mamlakatlari tomonidan qo'llanilgan yondashuvlar, jumladan, huquqiy yordam va vakillik, ixtisoslashgan sudlar, yuridik mutaxassislar uchun treninglar, ommaviy axborot vositalari orqali xabardorlikni oshirish kampaniyalari va jabrlanuvchilarni qo'llab-quvvatlash xizmatlari tahlil qilingan. Maqola O'zbekiston kontekstiga mos keladigan strategiyalar va tashabbuslarni taklif qiladi hamda hukumat, fuqarolik jamiyati tashkilotlari va xalqaro tashkilotlar o'rtasidagi hamkorlikning ahamiyatini ta'kidlaydi.

Kalit so'zlar: ayollarning adolatga erishi, Yevropa Ittifoqi, gender tengligi, huquqiy yordam, ixtisoslashgan sudlar, jabrlanuvchilarni qo'llab-quvvatlash xizmatlari.

UMARKHANOVA Dildora Sharipxanovna

Dean of the Faculty of International Law and Comparative Law
Tashkent State University of Law, Doctor of Law, Professor
E-mail: dildora080@gmail.com

IMPROVING WOMEN'S ACCESS TO JUSTICE: EUROPEAN UNION COUNTRIES' EXPERIENCE AND NATIONAL PRACTICE

¹Ushbu maqola TDYU da amalga oshirilayotgan Innovatsion rivojlanish agentligi tomonidan ilmiy faoliyatga oid davlat dasturlari doirasida e'lon qilingan "Olima ayollar" tashabbuskor amaliy va innovatsion loyihasi (78-tur)" doirasida tayorlandi.

ANNOTATION

This article examines strategies for ensuring women's right to access justice in Uzbekistan based on the experience of European Union countries. The article explores the barriers to women's access to justice, including legal, socio-economic, and cultural obstacles. It analyzes approaches employed by European Union countries, including legal aid and representation, specialized courts, training for legal professionals, awareness-raising campaigns through media, and victim support services. The article proposes strategies and initiatives suitable for the Uzbekistan context and emphasizes the importance of cooperation between the government, civil society organizations, and international organizations.

Keywords: women's access to justice, European Union, gender equality, legal aid, specialized courts, victim support services.

УМАРХАНОВА Дилдора Шарипхановна

Декан факультета международного права и сравнительного
правоведения Ташкентского государственного юридического
университета, доктор юридических наук, профессор

E-mail: dildora080@gmail.com

ПОВЫШЕНИЕ УРОВНЯ ДОСТУПА ЖЕНЩИН К ПРАВОСУДИЮ: ОПЫТ СТРАН ЕВРОПЕЙСКОГО СОЮЗА И НАЦИОНАЛЬНАЯ ПРАКТИКА

АННОТАЦИЯ

Данная статья рассматривает стратегии обеспечения права женщин на доступ к правосудию в Узбекистане, основанные на опыте стран Европейского Союза. В статье исследуются препятствия на пути доступа женщин к правосудию, включая правовые, социально-экономические и культурные барьеры. Анализируются подходы, применяемые странами Европейского Союза, в том числе юридическая помощь и представительство, специализированные суды, тренинги для юристов, кампании по повышению осведомленности через СМИ и службы поддержки жертв. Статья предлагает стратегии и инициативы, подходящие для контекста Узбекистана, и подчеркивает важность сотрудничества между правительством, организациями гражданского общества и международными организациями.

Ключевые слова: доступ женщин к правосудию, Европейский Союз, гендерное равенство, юридическая помощь, специализированные суды, службы поддержки жертв.

Adolatga erishish huquqi inson huquqlarining asosiy prinsipi bo'lib, u Inson huquqlari umumjahon deklaratsiyasi (UDHR), Fuqarolik va siyosiy huquqlar to'g'risidagi xalqaro pakt (ICCPR) va Xotin-qizlarga nisbatan kamsitishning barcha shakllariga barham berish to'g'risidagi konvensiya (CEDAW) kabi xalqaro shartnomalar va hujjatlarda mustahkamlangan [1; 2]. Shunga qaramasdan, butun dunyo bo'ylab ayollar adolatga erishishda to'siqlarga duch kelishda davom etmoqdalar, bu esa ularning huquqlarini inkor etishga va gender tengsizligini davom ettirishga olib keladi [3].

Dunyoda ayollarning adolatga erishishi borasida turli to'siqlarga uchrashini ko'rishimiz mumkin. Xususan, gender stereotiplari, kamsitish, huquqiy savodxonlikning yetishmasligi, moliyaviy cheklavlar va jazo yoki uyat qo'rquvi kabi turli ijtimoiy, iqtisodiy va madaniy omillar bilan cheklanadi [4]. Ushbu to'siqlar ayollarning huquq buzilishi holatlarida huquqiy himoya vositalarini izlashiga to'sqinlik qiladi va ularning jamiyatda ishtirok etishini cheklaydi.

Bu borada, mamlakatimizda ham ayollarning adolatga erishishini ta'minlash zarurligini tan olgan holda, hukumatimiz tomonidan turli xil qonunchilik hujjatlari, chora-tadbir va dasturlar qabul qilinmoqda. Shu nuqtai nazaridan, O'zbekistonda ayollarning adolatga erishishini yengillashtirish uchun Yevropa Ittifoqi mamlakatlari tomonidan qo'llaniladigan strategiyalarni

aniqlash va tahlil qilish muhim ahamiyat kasb etadi. Chunki bizga ma'lumki, Yevropa mamlakatlarida ayollarning sud tizimi va boshqa tegishli institutlar orqali o'z huquqlarini himoya qilishga to'sqinlik qiladigan to'siqlarni yengib o'tish masalalari dunyoda eng ilg'or usul ekanligi tan olingan [3].

Xalqaro hamjamiyat uzoq vaqtdan beri inson huquqlari va gender tengligiga erishish uchun ayollarning huquqlarini himoya qilish muhim unsur sifatida tan olgan. Ularni huquqiy himoya vositalariga bo'lgan huquqlarini shakllantirish uchun ko'plab yirik xalqaro hujjatlar qabul qilindi. Shulardan biri, 1979-yildagi BMT Bosh Assambleyasi tomonidan qabul qilingan Xotin-qizlarga nisbatan kamsitishning barcha shakllariga barham berish to'g'risidagi konvensiyadir (CEDAW). CEDAW xotin-qizlarga nisbatan kamsitishni bartaraf etish va ularning hayotning barcha sohalarida, shu jumladan huquqiy himoya vositalariga erishishda teng huquqlarini ta'minlash bo'yicha unga a'zo bo'lgan davlatlarning majburiyatlarini belgilovchi asosdir.

Ushbu hujjatga qo'shimcha ravishda, 1995-yilda Pekin shahrida bo'lib o'tgan Xotin-qizlar masalalari bo'yicha to'rtinchi Butunjahon konferensiyasida qabul qilingan Pekin deklaratsiyasi va Harakatlar platformasi ayollarning adolatga bo'lgan huquqining ahamiyatini ta'kidlovchi hujjatlarni ko'rsatib o'tish kerak [2]. Harakat platformasi ayollarni adolatga erishishini asosiy muammo sifatida ajratib ko'rsatadi va sud jarayonlarida gender nomutanosibligini bartaraf etishni tavsiya qiladi. U hukumatlardan ayollarning ma'lumot, yordam va qo'llab-quvvatlash xizmatlaridan foydalanishini ta'minlashni so'raydi va sudyalari, advokatlar va huquqni muhofaza qilish organlari xodimlari uchun gender masalalariga bag'ishlangan treninglarni o'tkazishni tavsiya qiladi.

Bulardan tashqari, ayollarning adolatga erishishi samaradorligini oshirishga qaratilgan boshqa ko'plab universal shartnomalar va sa'y-harakatlar mavjud. Xususan, 2012-yilda qabul qilingan Jinoyat odil sudlov tizimida huquqiy yordam olish bo'yicha BMTning tamoyillari va ko'rsatmalari, noqulay ahvoldagi ayollar, shu jumladan, kambag'al aholi vakillari uchun yuridik yordam xizmatlarini ko'rsatish zarurligini ta'kidlaydi. 2015-yilda esa, BMT Bosh Assambleyasi tomonidan qabul qilingan Barqaror rivojlanish maqsadlari (SDGs) adolatga erisha oladigan inkluziv jamiyatlarni ilgari surish va barcha darajalarda samarali, shaffof institutlarni yaratishni maqsad qilgan 16-maqsadni o'z ichiga oladi (16.3-maqsad, xususan, hamma uchun adolatga erishishni ta'minlashga qaratilgan) [5].

Yevropa Kengashi mintaqaviy darajada ayollarning adolatga erishishini ilgari surishda yetakchi rol o'ynaydi. Ularning tashabbuslaridan biri - Istanbul konvensiyasi, rasmiy ravishda Ayollarga qarshi zo'rvonlikning oldini olish va unga qarshi kurashish to'g'risidagi Yevropa Kengashi konvensiyasi sifatida tanilgan [6]. Ushbu keng qamrovli hujjat, ayollarga qarshi zo'rvonlikni oldini olishga qaratilgan va ayollarning adolatga erisha olishini ta'minlashning ahamiyatini ta'kidlaydi. Konvensiya davlatlardan qonunlar qabul qilishni va ayollarning tegishli huquqiy himoya va yordamdan foydalanishini ta'minlash, shuningdek, huquqni muhofaza qilish organlari xodimlarini ayollarga qarshi zo'rvonlikni samarali bartaraf etishni talab qiladi.

Ushbu global shartnomalar davlatlar uchun ayollarning adolatga erishishini qo'llab-quvvatlash bo'yicha o'z siyosati va amaliyotini shakllantirish uchun dasturulamal vazifasini bajaradi. Bu kabi sa'y-harakatlarga qaramay, butun dunyo bo'ylab ayollar adolatga erishishda to'siqlarga duch kelishda davom etmoqda, bu esa ushbu qoidalarni tatbiq etish uchun xalqaro va milliy darajada muvofiqlashtirilgan harakatlarni amalga oshirish kerakligini ko'rsatadi.

O'zbekistonda ham gender tengligi va ayollarni adolatga erishishi yo'lida bir qancha amaliy va huquqiy choralar ko'rildi. Jumladan, tazyiq va zo'rvonlikka uchragan xotin-qizlar va ularning voyaga yetmagan farzandlariga ijtimoiy xizmat ko'rsatishning ma'muriy reglamenti tasdiqlandi.

Unga ko'ra, tazyiq va zo'rvonlikdan jabrlangan shaxslar, boshqa jismoniy hamda yuridik shaxslar tomonidan tazyiq va zo'rvonlik holati to'g'risida quyidagi shakllarda murojaat qilinadi:

- "Inson" ijtimoiy xizmatlar markazlari yoki ijtimoiy xodimga;
- ichki ishlar organlari navbatchilik qismining "102" telefon raqamlariga yoki bevosita profilaktika inspektorlariga;
- "112" yagona dispetcherlik xizmati hamda 1146 qisqa raqamli "ishonch telefoni"ga.

Murojaat bo'yicha 24 soat ichida quyidagilar amalga oshiriladi:

- xotin-qizlar faoli va mahalladagi profilaktika inspektori tomonidan tazyiq va zo'rvonlikni sodir etgan shaxs bilan suhbat o'tkaziladi;

- ijtimoiy xodim xotin-qizlar va ularning voyaga yetmagan farzandlarining holatini dastlabki tarzda baholash choralari ko'radi;

- profilaktika inspektori xotin-qizlarga himoya orderi rasmiylashtiradi hamda zaruratga ko'ra birlamchi ko'mak xonalariga joylashtirish uchun tegishli dalolatnomani rasmiylashtirishga doir choralarni ko'radi;

- ijtimoiy xodim va profilaktika inspektori tomonidan xotin-qizlar va ularning voyaga yetmagan farzandlari ularning roziligi asosida birlamchi ko'mak xonasiga joylashtiriladi [7].

Yuqoridagi sa'y-harakatlarga qaramasdan, ayollarning adolatga erishishida duch keladigan muammolar va to'siqlar mavjud. Bular asosan, institutsional, huquqiy, ijtimoiy-iqtisodiy va madaniy to'siqlardan iborat bo'ladi. Ushbu to'siqlar ko'pincha bir-birini to'ldirib turadi va bu ayollarning adolatga erishish qobiliyatiga nisbatan ko'proq ta'sir ko'rsatadigan to'siqlar to'plamini yaratadi.

Huquqiy to'siqlar adolatga erishayotgan ayollar uchun muammo tug'diradi. Davlatlardagi kamsituvchi qonunlar va amaliyotlar ayollarning huquqlarini cheklaydi va gender tengsizligini davom ettiradi [8]. Misol uchun, ayollarga qarshi zo'rvonlikning ayrim shakllari, masalan, zo'rqlash yoki oilaviy zo'rvonlik, ba'zi huquqiy tizimlarda jinoyat sifatida tan olinmasligi mumkin. Murakkab huquqiy va uzoq davomli jarayonlar hamda tekin huquqiy yordamning yoqligi yoki sud xarajatlarining mavjudligi ayollarni adolat izlashdan tiyilishiga olib kelishi mumkin.

Gender tengligiga qaratilgan amaliyotning yo'qligi va mutaxassislarining gender masalalari bo'yicha yetarli darajada bilimga ega emasligi natijasida qaror qabul qilishda nomutanosiblikka olib kelishi mumkin [3]. Bu jabrlanuvchilarni ayblash, shikoyatchilar uchun dushmanona munosabat va ayollarning guvohliklarini jiddiy qabul qilmaslikda ko'rinishi mumkin. Zo'rvonlik yoki jinsiy tajovuz kabi ayollarga nisbatan nomutanosib ta'sir ko'rsatadigan holatlarni ko'rib chiqish uchun maxsus sudlar bo'lmasa, bu adolat izlayotgan ayollar uchun qo'rqinchli muhit yaratishi mumkin.

Ayollar uchun, ayniqsa zaif qatlam (keksa ayollar, nogironligi bo'lgan xotin-qizlar, qishloq joylarida yashaydigan ayollar migrant ayollar va boshqalar) uchun adolatga erishishda ijtimoiy omillar bilan bog'liq qiyinchiliklar to'sqinlik qiladi. Moliyaviy cheklovlar ularni advokat yollash, sud xarajatlarini qoplash yoki sud jarayonlarida ishtirok etish imkoniyatini cheklashi mumkin [9]. Ta'lim imkoniyatlari va ma'lumotlarning cheklanganligi ayollarning o'z huquqlari to'g'risidagi bilimlariga ta'sir qilishi, huquq buzilishlarini aniqlash va bu haqda xabar berishni qiyinlashtirishi mumkin. Boshpana, maslahat va tibbiy yordam kabi qo'llab-quvvatlash xizmatlarining yo'qligi ayollarni gender asosidagi zo'rvonlik holatlarida adolatga erishishga to'sqinlik qilishi mumkin.

Bundan tashqari, gender stereotiplari va ijtimoiy me'yorlarga asoslangan madaniy to'siqlar ham ayollarning adolatga erisholmasligiga olib keladi [10, 11]. Ba'zi jamiyatlarda jinoyat haqida xabardor qilgan yoki yordam izlagan ayollar ijtimoiy qoralanishi, jabrlanuvchi sifatida ayiblanishi va hatto huquqbuzarlar yoki ularning ijtimoiy doiralari tomonidan jazolanishi mumkin. Oilalar ichida ayollarga nisbatan zo'rvonlikning me'yorlashuvi va unga murosasizlik ayollar uchun shafqatsizlikni aniqlash va bu haqida xabar berishni qiyinlashtirishi mumkin. Oila obro'siga ustuvorlik beradigan yoki ayollarni qarindoshlariga qarshi gapirmaslikka undaydigan madaniy e'tiqodlar ularning sukutini yanada mustahkamlashi va ularning adolatga erishish imkoniyatini qiyinlashtirishi mumkin.

Ushbu to'siqlarning o'zaro bog'liqligini e'tibordan qochirmaslik muhim. Nogironligi bo'lgan yoki past daromadli ayollar tengsizlikning ko'p jihatlarini birdaniga boshdan kechiradilar. Bunday ayollar sudga murojaat qilishning cheklanganligi, til to'siqlari yoki ijtimoiy mavqei asosidagi kamsitishlar kabi omillar tufayli adolatga erishishda qiyinchiliklarga duch kelishlari mumkin.

Ushbu to'siqlarni tan olish va ular bilan kurashish ayollarning adolatga erishishini yaxshilashga qaratilgan yondashuvlarni ishlab chiqish uchun juda muhimdir. Buning uchun gender tengsizligi va kamsitishning asosiy sabablarini hal qilish bilan bir qatorda, turli xil ijtimoiy kelib chiqishiga ega bo'lgan ayollarning o'ziga xos ehtiyojlari va tajribalarini hisobga

oladigan ko'p qirrali yondashuv talab etiladi.

Yevropa Ittifoqi mamlakatlarining eng yaxshi amaliyotlari

Yevropa Ittifoqi a'zo davlatlari ayollarning adolatga erishishini yaxshilashga qaratilgan bir qator chora-tadbirlar va dasturlarni qabul qilib, boshqa mamlakatlarda ham qo'llanilishi mumkin bo'lgan mexanizm va muvaffaqiyatli strategiyalarni joriy etdilar [12]. Ushbu tashabbuslar huquqiy yordam va vakillikni ta'minlash, ixtisoslashgan sudlarni tashkil etish, yuridik mutaxassislar uchun treninglar o'tkazish, xabardorlikni oshirish kampaniyalarini olib borish va jabrlanuvchilar uchun qo'llab-quvvatlash xizmatlarini taqdim etishni o'z ichiga oladi.

Huquqiy yordam va vakillik

Ayollarga, ayniqsa ijtimoiy qiyinchiliklarga duch kelganlarga huquqiy tizimda samarali harakat qilish va o'z huquqlarini himoya qilish uchun huquqiy yordam va vakillikdan foydalanishni ta'minlash juda muhimdir [13]. Yevropa Ittifoqining bir nechta mamlakatlari vakillik xarajatlarini qoplay olmaydigan ayollar uchun arzon huquqiy yordam taqdim etadigan yuridik yordam dasturlarini ishlab chiqdi. Masalan, Fransiya Adliya vazirligining "Ayollar – zo'ravonlik qurbonlari uchun qonunga kirish" tashabbusi gender asosidagi zo'ravonlikdan jabrlanuvchi ayollarga huquqiy yordam va vakillik taqdim etadi. Dastur ayollarga qarshi zo'ravonlik bilan bog'liq ishlarni olib borish uchun o'qitilgan advokatlar tarmog'ini o'z ichiga oladi va jabrlanuvchilarga moslashtirilgan yordam ko'rsatadi. Bundan tashqari, Fransiyada The Violence Femmes Info ishonch telefoni (3919) bepul va ko'p tillarda yordam beradi. U oilaviy zo'ravonlik qurbonlarini qo'llab-quvvatlovchi ishonch telefoni sifatida tashkil etilgan. O'shandan beri u yanada rivojlanib bordi va ayollarga nisbatan zo'ravonlikning barcha shakllarini ko'rib chiqadi. Iшонch telefoni Federation Nationale Solidarité Femmes (FNSF) tomonidan boshqariladi. Iшонch telefoni davlat va xususiy mablag'lar hisobidan moliyalashtiriladi [13].

Xuddi shunday, Belgiyaning "Jabrlanuvchilar huquqlari tashabbusi" zo'ravonlik yoki jinsiy zo'ravonlikka uchragan ayollarga huquqiy yordam va vakillik taqdim etadi. Dastur ayollarga huquqiy yordam, maslahat va tibbiy yordamni bir joyda olishga imkon beradigan yaxlit yondashuvni o'z ichiga oladi. Ushbu yaxlit strategiya ayollar adolat va yordamga erishishda duch keladigan to'siqlarni kamaytirish va ikkilamchi jarohatlanish ehtimolini kamaytirish maqsadida ishlab chiqilgan [14].

Ixtisoslashgan sudlar

Ayollarga nisbatan nomutanosib ta'sir ko'rsatadigan gender asosidagi zo'ravonlik, oila huquqi masalalari yoki boshqa masalalar bilan shug'ullanadigan ixtisoslashgan sudlar ayollar uchun adolat izlashda qo'llab-quvvatlovchi va moslashtirilgan muhit yaratishi mumkin. Bu ixtisoslashgan sud organlari ayollarga qarshi zo'ravonlik ishlarini ko'rib chiqish tajribasiga ega bo'lgan va ayol jabrlanuvchilarning o'ziga xos ehtiyojlari va tajribalariga e'tibor qaratadigan sudyalari, prokurorlar va huquqiy mutaxassislar bilan to'ldirilishi mumkin.

Buyuk Britaniya zo'ravonlik bilan bog'liq ishlarni ko'rib chiqish uchun ixtisoslashgan sudlarni tashkil etdi, ularning maqsadi ayollarga zo'ravonlikdan himoyalashda yanada yaxshi yordam va samaraliroq jarayonni taqdim etishdir. Ushbu sudlar zo'ravonlik holatlarini boshqarish uchun o'qitilgan va jabrlanuvchilarga moslashtirilgan yordam ko'rsatadigan prokurorlar, magistrilar va qo'llab-quvvatlash xodimlari jamoalariga ega. Ular ayollar maslahat, boshpana va boshqa zarur yordamlardan foydalana olishini ta'minlash uchun qo'llab-quvvatlash xizmatlari bilan yaqindan hamkorlik qilishadi [15].

Yuridik mutaxassislar uchun gender bo'yicha treninglar

Sudyalar, advokatlar va boshqa yuridik mutaxassislarga gender bo'yicha treninglar o'tkazish adolat tizimida tarfkashlik va kamsitishni kamaytirish uchun juda muhimdir [16]. Bu treninglar ularga ayollarning adolatga erishishda duch keladigan qiyinchiliklarini tushunishga yordam beradi va ularni huquqiy jarayon davomida ayollarni qo'llab-quvvatlash uchun javoblar va strategiyalarni ishlab chiqishga qodir qiladi.

Belgiya Adliya vazirligi "Jabrlanuvchilar huquqlari tashabbusi"ni joriy etdi, u ayollarga qarshi zo'ravonlik bilan bog'liq ishlarni olib borish bo'yicha yuridik mutaxassislar va yordamchi xodimlar uchun treninglarni o'z ichiga oladi. Trening oilaviy zo'ravonlik dinamikasini tushunish, jabrlanuvchilarga jarohatning ta'sirini aniqlash va jabrlanuvchilar bilan ishlashda samarali

aloqa strategiyalaridan foydalanish kabi mavzularni qamrab oladi. Ushbu loyiha ayollarga qarshi zo'rvonlik holatlarini boshqarish uchun ko'rsatmalar va protseduralarni ishlab chiqishni ham o'z ichiga oladi, bunda adolatni butun sud tizimida jabrlanuvchiga e'tiborli yondashuv ta'minlanadi [14].

Shvetsiyada Milliy Sudlar Boshqarmasi sudyalari va huquqshunoslar uchun gender tengligi va ayollarga qarshi zo'rvonlik bilan bog'liq ishlarni ko'rib chiqish bo'yicha o'quv dasturini ishlab chiqdi. O'quv dasturi gender asosidagi zo'rvonlikning madaniy jihatlari, jarohatning qurbonlarga ta'siri va ayol jabrlanuvchilar bilan empatik intervyular o'tkazishning samarali usullari kabi mavzularni o'z ichiga oladi. Bundan tashqari, sud zallarida gender jihatlarni inobatga olgan yondashuvni rivojlantirish uchun ayollarga qarshi zo'rvonlik bilan bog'liq ishlarni boshqarish uchun qo'llanmalar va nazorat ro'yxatlarini ishlab chiqishni o'z ichiga oladi [17].

Xabardorlikni oshirish kampaniyalari va huquqiy savodxonlik

Ayollarning huquqlari va mavjud qonuniy variantlar to'g'risida xabardorlikni oshirish ularning huquqlari buzilganda ayollarni adolat izlashga undashda muhim ahamiyatga ega. Yevropa Ittifoqi mamlakatlari ayollarni o'z huquqlari va ularga taqdim etiladigan huquqiy yordamlar haqida xabardor qilishga qaratilgan kampaniyalar va tashabbuslarni amalga oshirdilar [3]. Ushbu tashabbuslar ko'pincha adolatga erishishda to'siqlarga duch kelishi mumkin bo'lgan zaif qatlam (keksa ayollar, nogironligi bo'lgan xotin-qizlar, qishloq joylarida yashaydigan ayollar migrant ayollar va boshqalar) ayollariga qaratilgan.

Finlyandiyada Adliya vazirligi immigrant va zaif qatlamga mansub ayollar o'rtasida xabardorlikni oshirish uchun "Huquqlaringizni biling" kampaniyasini boshladi. Ushbu kampaniya ayollarning huquqlari va huquqiy xizmatlar to'g'risida turli tillardagi materiallarni yaratishni, shuningdek, maktablar, jamoat markazlari va diniy muassasalarda targ'ibot tadbirlarini o'tkazishni o'z ichiga oladi. Bundan tashqari, kampaniya ozchilik jamoalari va adolat tizimi o'rtasidagi aloqa bo'shlig'ini bartaraf etishga yordam berish uchun jamoat yetakchilari va "madaniy vositachilar"ni o'qitishni o'z ichiga oladi [18].

Xuddi shunday, Germaniyaning "Barcha ayollar uchun huquqlar" kampaniyasi zaiflashgan yoki chetga chiqqan ayollar orasida ayollarning huquqlari va mavjud huquqiy qo'llab-quvvatlash xizmatlari to'g'risida xabardorlikni oshirishga qaratilgan. Ushbu tashabbus madaniy jihatdan ilg'or ayollarning huquqlari to'g'risidagi ma'lumot materiallari ishlab chiqishni, shuningdek, ayollar yordam yuzasidan murojaat qiladigan jamoat markazlari va tegishli joylarda targ'ibot tadbirlarini o'tkazishni o'z ichiga oladi. Bundan tashqari, kampaniya ayollar turli tillarda ma'lumot va qo'llab-quvvatlash xizmatlaridan foydalanishi mumkin bo'lgan ishonch telefoni liniyasi va onlayn platformani yaratadi [19].

Jabrlanuvchilarni qo'llab-quvvatlash xizmatlari

Zo'rvonlik yoki shafqatsizlikka uchragan ayollar uchun keng qamrovli qo'llab-quvvatlash xizmatlarini taqdim etish ularning ehtiyojlarini qondirish va adolatga erishishni yengillashtirish uchun juda muhimdir [3]. Ushbu qo'llab-quvvatlash xizmatlari ayollarning ehtiyojlariga moslashtirilgan maslahat, boshpana, tibbiy yordam va huquqiy yordamni taklif qiladi.

Italiyada "Ayollarga nisbatan zo'rvonlikka qarshi kurash markazlari tarmog'i" zo'rvonlik yoki gender asosidagi zo'rvonlikka uchragan ayollarga keng qamrovli yordam ko'rsatadi. Tarmoq boshpanalar, maslahat xizmatlari, huquqiy yordam va zo'rvonlik ta'siridan aziyat chekkanlarga ixtisoslashgan xizmatlarni o'z ichiga oladi. Ushbu markazlar ayollarga qarshi zo'rvonlikka jabrlanuvchiga e'tibor beradigan tarzda javob berish uchun huquqni muhofaza qiluvchi organlar va ijtimoiy xizmatlar bilan yaqindan hamkorlik qilishadi [20].

Misol uchun, Avstriyadagi "Ayollar – zo'rvonlik qurbonlari uchun yordam markazlari" zo'rvonlik, jinsiy tajovuz yoki boshqa gender asosidagi zo'rvonlikka duch kelgan ayollarga har tomonlama yordam ko'rsatadi. Ushbu markazlar inqiroz aralashuvi, xavfsizlikni rejalashtirish, himoya xizmatlari va uzoq muddatli maslahat va qo'llab-quvvatlashni taklif etadi. Ular, shuningdek, ayollarning huquqlari va ehtiyojlari huquqiy jarayonlar davomida to'g'ri hal qilinishini ta'minlash uchun huquqni muhofaza qiluvchi organlar va sud tizimi bilan hamkorlik qilishadi [21].

Ayollarning adolatga erishishini ta'minlash gender tengligiga erishish va ularning huquqlarini himoya qilish uchun juda muhimdir. Ushbu maqolada yoritilgan strategiyalar Yevropa Ittifoqi mamlakatlarining ayollar adolatga erishishda duch keladigan to'siqlarni bartaraf etishga qay darajada intilayotganini ko'rsatadi. Huquqiy yordam dasturlarini joriy etish, ixtisoslashgan sudlarni tashkil etish, yuridik mutaxassislar uchun gender bo'yicha treninglar o'tkazish, ayollarning huquqlari to'g'risida xabardorlikni oshirish va jabrlanuvchilar uchun keng qamrovli qo'llab-quvvatlash xizmatlarini taqdim etish orqali Yevropa Ittifoqi mamlakatlari ayollarning adolatga erishishini osonlashtirishda sezilarli yutuqlarga erishdilar.

Shu bilan birga, ushbu tashabbuslarning barqaror bo'lishi va har bir mamlakatning ijtimoiy va huquqiy muhitiga mos ravishda moslashtirilishi kerakligini tushunish muhimdir. Yevropa Ittifoqi mamlakatlarining eng yaxshi amaliyotlari yo'nalish va harakatlar bir qator dasturlarni taklif qilsa ham, ular turli muhitda ayollar duch keladigan ehtiyojlar va qiyinchiliklarga mos ravishda moslashtirilishi kerak. Buning uchun huquqiy tuzilmalar, ijtimoiy normalar va gender tengligi va adolatga nisbatan madaniy qarashlarni o'z ichiga olgan kontekstni tushunish kerak.

Bundan tashqari, ayollarning adolatga erishishini yaxshilash faqat huquqiy islohotlar yoki institutsional o'zgarishlardan tashqari muammolarni hal qilishga qaratilgan yondashuvni talab qiladi. Bu gender tengsizligi va kamsitishning asosiy sabablarini, masalan, diniy e'tiqod, iqtisodiy tengsizlik va ijtimoiy chegaralanishni hal qilishni o'z ichiga oladi.

Ayollarni gender tengligi va qo'llab-quvvatlashni rag'batlantirish uchun jamoat yetakchilari, o'qituvchilar va ommaviy axborot vositalari kabi guruhlar bilan ishlash muhimdir. Yevropa Ittifoqining eng yaxshi amaliyotlarini qo'llash va moslashtirish uchun hukumatlar, fuqarolik jamiyati tashkilotlari va xalqaro tashkilotlar bilan hamkorlik qilish juda muhimdir. Global miqyosda muloqot va hamkorlik uchun platformalarni yaratish ayollarning adolatga erishishini yaxshilash bo'yicha tajribalar va strategiyalar almashinuviga yordam berishi mumkin [22].

Ayollarning adolatga erishishida duch keladigan qiyinchiliklarni tan olish juda muhimdir. Zaif qatlamga mansub (keksa ayollar, nogironligi bo'lgan xotin-qizlar, qishloq joylarida yashaydigan ayollar, migrant ayollar va boshqalar) ayollarning ehtiyojlariga javob berish uchun maqsadli aralashuvlar va qo'llab-quvvatlash xizmatlari kerak. Ular duch keladigan kamsitishning turli shakllariga qarshi kurashish uchun iqtisodiy choralarni birlashtirish foydali bo'lishi mumkin.

Ayollarning adolatga erishishini ta'minlash uzoq muddatli jarayon bo'lganligi sababli, huquqiy yordamga, jabrlanuvchilarni qo'llab-quvvatlash xizmatlariga va institutsional o'zgarishlarga sarmoya kiritishni talab qiladi [1]. Hukumatlar ushbu xizmatlarni tashkil etish va qo'llab-quvvatlash uchun resurslarni ajratishi, ularning qulay, arzon va madaniy ehtiyojlarga mos kelishini ta'minlashi kerak. Ushbu o'zgarishni ustuvor deb bilish va ayollarning adolatga erishishini qo'llab-quvvatlash nafaqat ma'naviy jihatdan to'g'ri, balki barqaror rivojlanish va ijtimoiy taraqqiyot uchun ham juda muhim.

Barcha ayollar uchun adolatga erishishni ta'minlash uchun Yevropa mamlakatlaridagi strategiyalardan namuna sifatida foydalanishimiz mumkin. Ushbu strategiyalarni amalga oshirish qonunchilikdagi o'zgarishlar, institutsional o'zgarishlar, ijtimoiy dasturlar va madaniy moslashishlarni talab qiladi. Bu sa'y-harakatlar hukumatlar, nodavlat tashkilotlar, xalqaro tashkilotlar va ayollarning o'zlarining faol ishtiroki va kuchayishini talab qiladi. Birgalikda ishlash va o'zaro o'rganish orqali har bir ayol kamsitilmasligi yoki to'siqlarsiz adolatni izlay oladigan dunyoni yaratish mumkin.

Иқтибослар/Сноски/References:

1. United Nations. (1979). Convention on the Elimination of All Forms of Discrimination Against Women. // URL: <https://www.un.org/womenwatch/daw/cedaw/text/econvention.htm>;
2. United Nations. (1995). Beijing Declaration and Platform for Action. // URL: <https://www.un.org/womenwatch/daw/beijing/pdf/BDPfA%20E.pdf>;
3. Council of Europe. (2018). Ensuring Women's Access to Justice: A Guide for Legal Professionals. // URL: <https://rm.coe.int/ensuring-women-s-access-to-justice/16808e9d6e>;
4. F.Hamdanova, D.Umarxanova. Xotin-qizlarning odil sudlovga erishish darajasini

oshirish: eng yaxshi jaxon tajribasi va milliy amaliyot. O'zbekistonda BMT Taraqqiyot dasturi (BMTTD), 2020. // URL: <file:///C:/Users/admin/Downloads/77fa2d05a6791cc78937873eb6e46f761dfcdd90522f93a31f848f59f14ece61.pdf>;

5. United Nations Development Programme. (2016). Sustainable Development Goal 16: Peace, Justice and Strong Institutions. // URL: <https://www.undp.org/sustainable-development-goals#peace-justice-and-strong-institutions>;

6. Council of Europe. (2011). Council of Europe Convention on Preventing and Combating Violence against Women and Domestic Violence (Istanbul Convention). // URL: <https://rm.coe.int/168008482e>;

7. "Tazyiq va zo'rvonlikka uchragan xotin-qizlar va ularning voyaga yetmagan farzandlariga ijtimoiy xizmatlarni ko'rsatish tizimini yo'lga qo'yish chora-tadbirlari to'g'risida"dagi O'zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining qarori, 25.06.2024 yildagi 354-son. // URL: <https://lex.uz/docs/6982045>;

8. European Commission. (2022). EU Victims' Rights Strategy for 2020-2025. // URL: https://ec.europa.eu/info/policies/justice-and-fundamental-rights/criminal-justice/protecting-victims-rights/eu-strategy-victims-rights-2020-2025_en;

9. European Institute for Gender Equality. (2020). Justice for Women: Towards Impactful and Gender-Sensitive Justice Services. // URL: <https://eige.europa.eu/publications/justice-women-towards-impactful-and-gender-sensitive-justice-services>;

10. European Union Agency for Fundamental Rights. (2014). Violence against Women: An EU-wide Survey. // URL: <https://fra.europa.eu/en/publication/2014/violence-against-women-eu-wide-survey-main-results-report>;

11. European Union Agency for Fundamental Rights. (2016). Access to Justice for Women Victims of Violence. // URL: <https://fra.europa.eu/en/publication/2016/access-justice-women-victims-violence>;

12. OSCE Office for Democratic Institutions and Human Rights. (2019). Strengthening Access to Justice for Women Victims of Violence in the OSCE Region. // URL: <https://www.osce.org/odihr/429363>;

13. WAVE (2015). WAVE report on the role of specialist women's support services in Europe (France country information). Available at: http://files.wave-network.org/researchreports/WAVE_Report_2015.pdf;

14. The Belgian Ministry of Justice website // URL: (<https://www.belgium.be/en/justice>) for information on victim support programs.

15. "Specialist Domestic Violence Court Programme" details the program's goals and how it integrates support services // URL: <https://www.cps.gov.uk/legal-guidance/domestic-abuse>;

16. United Nations Office on Drugs and Crime. (2021). Global Study on Legal Aid: Gender Perspectives. // URL: https://www.unodc.org/documents/justice-and-prison-reform/Gender_Legal_Aid.pdf;

17. Feedback report on gender mainstreaming in the Swedish Courts // URL: (<https://www.coe.int/en/web/genderequality/gender-mainstreaming>);

18. The Finnish Ministry of Justice website: (<https://oikeusministerio.fi/en/>);

19. The Federal Ministry for Women and Equality (BMFSFJ) website // URL: (<https://www.bmfsfj.de/bmfsfj/meta/en>);

20. The ISTAT report and other resources // URL: (e.g., <https://www.direcontrolaviolenza.it/>);

21. The Austrian Federal Chancellery: // URL: <https://www.bundeskanzleramt.gv.at/en.html>;

22. United Nations Entity for Gender Equality and the Empowerment of Women. (2018). Turning Promises into Action: Gender Equality in the 2030 Agenda for Sustainable Development. // URL: <https://www.unwomen.org/en/digital-library/publications/2018/2/gender-equality-in-the-2030-agenda-for-sustainable-development-2018>.